

Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze

Dvousemestrální zdokonalovací kurz k výuce češtiny jako cizího jazyka

2010/2011

ROČNÍKOVÁ PRÁCE

**Začleňování dětí cizinců do výuky ve Francouzském společenství
Belgie**

2011

vedoucí práce:

PhDr. Jitka Cvejnová

autorka práce:

Denisa Pechová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem ročníkovou práci vypracovala sama s využitím uvedených pramenů a literatury.

Praha, 3. července 2011

Mgr. Denisa Pechová

Poděkování

Tato práce byla zpracována pod vedením PhDr. Jitky Cvejnové, které bych chtěla za její přínosné a podnětné připomínky co nejsrdečněji poděkovat.

ANOTACE

Práce se zaměřuje na přiblížení problematiky integrace dětí cizinců do vzdělávacího systému ve Francouzském společenství Belgie. Snaží se ukázat opatření, která se realizují k usnadnění adaptace dětí cizinců na nové prostředí a jejich začlenění do výuky v rámci vzdělávacího systému frankofonních regionů Belgie (Valonsko a Brusel). Na základě dostupných pramenů a literatury zkoumá příčiny školní neúspěšnosti žáků imigrantů a problémy, které proces jejich integrace provázejí a stále více znepokojují instituce odpovědné za vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Belgie, děti cizinci, děti přistěhovalců, Francouzské společenství Belgie, imigrace, integrace, nově příchozí, podpůrná opatření, pozitivní diskriminace, přechodné třídy, školní neúspěšnost, školský systém, výuka, vzdělávání.

OBSAH

Úvod

Kapitola 1 Právo na vzdělání dětí přistěhovalců v evropském legislativním rámci

- 1.1. Integrace cizinců v mezinárodním kontextu a úloha evropských institucí
- 1.2. Politika EU a Rady Evropy v oblasti vzdělávání dětí cizinců
- 1.3. Modely integrace a podpůrná opatření aplikovaná v zemích EU

Kapitola 2 Francouzské společenství Belgie a jeho vzdělávací systém

- 2.1. Vývojové trendy v oblasti imigrace v Belgii
- 2.2. Kompetence Francouzského společenství v oblasti vzdělávání
- 2.3. Vzdělávací systém

Kapitola 3 Začleňování žáků cizinců do výuky ve Francouzském společenství

- 3.1. Zařazování dětí přistěhovalců do výuky a podpůrná opatření
- 3.2. Zřizování přechodných tříd

Kapitola 4 Evaluace procesu začleňování žáků cizinců do výuky

- 4.1. Evaluace výsledků
- 4.2. Příčiny školní neúspěšnosti dětí cizinců
- 4.3. Iniciativy podporující šance na úspěch mladých imigrantů ve vzdělávání

Závěr

Přílohy

Prameny a literatura

ÚVOD

Vývoj v Evropské unii a jednotlivých členských státech v posledních letech naznačuje, že otázka integrace cizinců se stává předmětem rostoucího zájmu a získává stále větší pozornost. *Migrace cizinců do Evropy za prací, která byla všeobecně považována za skončenou po energetické krizi na počátku 70. let 20. století, byla původně vnímána jako přechodný jev. Avšak nejenže se mnoho migrujících zahraničních pracovníků z různých důvodů (ekonomických či humanitárních) již z Evropy neodstěhovalo a zůstalo nastálo, ale často se za nimi přistěhovali i rodinní příslušníci. Potřebu zahraničních pracovníků k trvalé udržitelnosti hospodářského růstu prokazují údaje o demografickém vývoji, které jednoznačně dokládají stárnutí obyvatelstva vyspělých evropských zemí¹.* V posledních letech se tak otázka migrace zahraničních pracovníků dostává do popředí politických a ekonomických programů členských států EU a otázka začlenění přistěhovalců a jejich dětí do společnosti vyvolává intenzivní debaty o způsobech, jakými prostředky integrace cizinců dosáhnout, přičemž je evidentní, že školní výsledky dětí přistěhovalců jsou klíčovým faktorem jejich úspěšného začlenění do společnosti hostitelské země.

Předkládaná práce je shrnutím klíčových výsledků, které přinesly četné evropské studie, analýzy a výzkumy zaměřené na integraci dětí přistěhovalců. Snaží se odpovědět na otázku, jakým způsobem se ve Francouzském společenství Belgie pokoušejí školské orgány integrovat žáky z rodin přistěhovalců.

Toto téma ročníkové práce jsem si zvolila především z důvodu znalosti jazyka a prostředí frankofonní části Belgie (zejména Bruselu).

Práce je zaměřena především na problematiku integrace dětí, které pocházejí ze zemí mimo Evropskou unii², zejména se jedná o uprchlíky, děti žadatelů o azyl a rovněž děti pocházející z rodin přistěhovalců, jejichž rodiče či prarodiče se usadili v Belgii (tzv. druhá a třetí generace přistěhovalců). Vzhledem k omezenému rozsahu ročníkové práce nebylo bohužel možné věnovat zde prostor otázce integrace dětí, jejichž rodiny přebývají v Belgii ilegálně³.

1 Blíže viz Cholewinski, R.: Právní postavení migrujících osob, jimž bylo povoleno zaměstnání (komparativní studie zákonodárství a praxe ve vybraných evropských státech), Rada Evropy, Štrasburk 2002, <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=104>

2 Výraz cizinec se týká výhradně občanů třetích států, nikoli občanů EU.

3 blíže viz Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions, PICUM, Brussels 2008, <http://picum.org/picum.org>

Práce využívá různé zdroje dat, které lze rozdělit do tří kategorií. Výchozím pramenem pro mě byly dokumenty, které vymezují evropskou politiku v dané oblasti. Dále jsem se zaměřila na studium dokumentů týkajících se problematiky přistěhovalců v Belgii. Třetí a nejobsáhlejší skupinu informačních zdrojů tvořily dokumenty týkající se vzdělávacího systému Francouzského společenství, především pak mechanismů, jichž využívá v procesu integrace dětí cizinců.

Ročníková práce byla zpracována s využitím informací dostupných na internetu (zejména na frankofonních webových stránkách). Použitá metodologie spočívala v systematickém prohledávání internetových stránek zaměřených zejména na vzdělávání žáků přistěhovalců. Obširný průzkum byl veden prostřednictvím internetu s cílem identifikovat příslušné webové stránky zabývající se studovanou tematikou a vyhledat nejen oficiální dokumenty evropských a belgických institucí, jako např. Evropské Komise, Evropské agentury pro základní práva, Rady Evropy, Eurydice, PISA (OECD), zprávy, analýzy a výsledky průzkumů, ale také zpracované případové studie. Závěry uvedené v této práci vycházejí především z výsledků výzkumů prováděných v posledních patnácti letech.

Práci, která se zaměřuje na způsob začleňování dětí cizinců do výuky ve Francouzském společenství Belgie, tvoří čtyři kapitoly. První charakterizuje celkový politický a demografický kontext integrace s ohledem na situaci v Evropě. Druhá kapitola se snaží nastínit vývojové trendy v oblasti imigrace a přibližuje vzdělávací systém frankofonní Belgie. Další dvě kapitoly popisují rozsah práv dětí přistěhovalců na vzdělání a podpůrná opatření zavedená ve frankofonních belgických školách, evaluaci výsledků, příčiny školní neúspěšnosti dětí imigrantů, iniciativy a návrhy na zlepšení procesu začleňování dětí do výuky, které vycházejí z řad odborníků v dané oblasti.

KAPITOLA 1

PŘÁVO NA VZDĚLÁNÍ DĚTÍ PŘÍSTĚHOVALCŮ V EVROPSKÉM LEGISLATIVNÍM RÁMCI

1.1. Integrace cizinců v mezinárodním kontextu a úloha evropských institucí

Zatímco většina evropských zemí již zaznamenala významný příliv přistěhovalectví a pro některé z nich se jedná o fenomén s dlouhodobou tradicí, pro jiné státy je imigrace jevem novým, s nímž se postupně snaží vypořádat.

Je třeba si uvědomit, že přistěhovalci jsou lidé odlišných kultur, kteří se bez pomoci majoritní společnosti a podpory státu do hostitelské země neintegrují.

Podle odhadů OECD pobývalo na konci minulého století v Evropském hospodářském prostoru více než 20 milionů cizinců (5,3 % populace)⁴. Otázka integrace cizinců tak nabývá na důležitosti nejen na úrovni jednotlivých států, ale také v rámci Evropské unie. Otázky imigrace a integrace není možné řešit zcela izolovaně v rámci jednotlivých evropských zemí, protože neúspěch jednoho státu může mít negativní následky i pro ostatní evropské země, právě tak jako pro EU jako celek.

Počátky soustavnějšího zájmu EU o problematiku integrace cizinců lze spatřovat v roce 1997, kdy byla přijata Amsterodamská smlouva, která zařadila do Smlouvy o založení Evropského společenství zcela novou Hlavu IV, nazvanou „Vízová, azylová, imigrační a jiné politiky týkající se volného pohybu osob“, čímž EU převzala za oblast imigrační politiky plnou odpovědnost⁵. Na evropskou integrační politiku pak měly určující vliv závěry ze zasedání Evropské rady v Tampere (říjen 1999), v nichž *Evropská rada nejen znovu zdůraznila své odhodlání plně využít možností, které otevírají nová ustanovení Smlouvy v těchto oblastech, ale také určila komplexní hlavní směry politik ve čtyřech jasně vymezených aspektech společné přistěhovalecké a azylové politiky EU, v nichž by byla ráda, aby se politiky rozvinuly: partnerství se zeměmi původu, společná evropská azylová politika, spravedlivé zacházení s občany třetích*

4 Do tohoto údaje nebyly započítány osoby, kterým bylo uděleno občanství, které pobývaly na území evropských států nelegálně a žadatelé o azyl. Blíže viz www.oecd.org

5 Smlouva uzavřená mezi členskými státy 17. července 1997 (vstup v platnost 1. května 1999). Její plný název zní: "Amsterodamská smlouva, jíž se pozměňují Smlouva o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty". Tato smlouva mění a doplňuje Smlouvu o ES a Smlouvu o EU, je součástí primárního práva a přináší zcela novou úpravu několika oblastí.

zemí⁶ a řízení migračních toků⁷. Tento směr znovu potvrdila zasedání Evropské Rady v Seville (červen 2002) a Soluni (červen 2003), kde bylo řečeno, že, *politika EU v oblasti integrace občanů třetích zemí by měla postihovat takové faktory, jako je vzdělávání a jazyková příprava⁸*. V roce 2003 došlo pak k přijetí dvou dokumentů, a to Směrnice Rady 2003/109/ES o statusu státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty a Směrnice Rady 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny. Tyto směrnice umožňují podmínit nárok na získání trvalého pobytu státních příslušníků třetích zemí splněním integračních požadavků stanovených vnitrostátním právem, ale zároveň je v nich pro tyto osoby zakotvena celá řada práv⁹.

Budoucí úspěch imigrační politiky EU závisí na úspěšné integraci přistěhovalců a jejich dětí do společnosti hostitelské země. A proto by tato politika měla postihovat i oblasti jazykové přípravy a vzdělávání, což ovšem předpokládá i zajištění stejných práv pro děti přistěhovalců, jakých požívají děti, které jsou občany EU.

1.2. Politika EU a Rady Evropy v oblasti vzdělávání dětí přistěhovalců

Oficiální evropské dokumenty z posledních let definují děti přistěhovalce *jako nezletilé občany třetích zemí, kteří pobývají na území EU, ať již sami nebo v doprovodu dospělých, a mají určité právní nároky v oblasti vzdělávání, které závisejí na jejich právním postavení¹⁰*.

6 Nutnost sladění právního postavení občanů třetích zemí, kteří legálně pobývají na území členského státu s právním postavení občanů členského státu pobytu, **včetně práva na vzdělání**.

7 blíže viz Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o přistěhovalectví, integraci a zaměstnanosti, www.mezikulturnidialog.cz/res/data

8 Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, , http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

9 Zejména Směrnice Rady 2003/109/ES, která zakotvuje právo na rovné zacházení v otázkách přístupu k zaměstnání a samostatné výdělečné činnosti, vzdělání, sociálnímu zabezpečení aj., je považována za skutečný nástroj integrace přistěhovalců do hostitelské země.

10 viz Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, str. 12, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

Vzdělání představuje jedno ze základních práv člověka, které je nezbytné k výkonu všech ostatních lidských práv. Právo na vzdělání je zakotveno v řadě mezinárodních dokumentů, jako je Všeobecná deklarace lidských práv OSN či Úmluva OSN o právech dítěte.

Prvním legislativním opatřením Evropského společenství, které se vztahuje na vzdělávání dětí migrujících pracovníků, je Směrnice Rady z července 1977, která se však týkala pouze dětí přistěhovalců pocházející z členských států. Tato směrnice zahrnovala ustanovení o vzdělávání přizpůsobeném zvláštním potřebám těchto dětí a výuce mateřského jazyka a kultury země původu¹¹. Z roku 1977 pochází také nejvýznamnější dokument Rady Evropy týkající se vzdělávání dětí přistěhovalců, a to Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků, která vstoupila v platnost v květnu 1983. Také tento dokument se ale vztahuje pouze na děti migrujících pracovníků z členských zemí, jimž přiznává stejné nároky v oblasti vzdělání jako dětem občanů hostitelské země. V letech 1983–89 pak Rada Evropy ještě přijala rezoluci a tři doporučení týkající se rovněž otázky vzdělávání dětí migrantů z členských států, jejichž uplatňování ale není pro členské země závazné¹².

Přístup ke vzdělávacímu systému dětí přistěhovalců z třetích zemí pak řeší dvě Směrnice Rady, a to č. 2003/9/ES a již výše zmiňovaná směrnice 2003/109/ES, které stanoví pro tyto děti obdobné podmínky, jaké platí pro občany členského státu, *členské státy však mohou omezit přístup ke vzdělání tím, že budou požadovat doložení náležité zběhlosti v jazyce. Nezletilí, kteří jsou dětmi žadatelů o azyl nebo sami žádost o azyl podali, mohou tak od ledna 2003 vstoupit do vzdělávacího systému za podobných podmínek jako občané hostitelského státu. Tento vstup se nesmí odkládat déle než tři měsíce ode dne, kdy nezletilý nebo jeden z příbuzných podal žádost o azyl. Může však dojít až k ročnímu odkladu, jestliže se zajišťuje zvláštní výuka, která má usnadnit zařazení do systému*¹³. V případě dětí, které jsou občany třetích zemí a na území EU

11 viz Směrnice Rady 77/486/ES, str.78–80, http://admi.net/eur/loi/leg_euro/fr_377L0486.html

12 Podrobněji viz Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, str. 78–80, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

13 podrobněji viz tamtéž, str. 12

pobývají nelegálně, současné evropské právní předpisy žádnou formu právního nároku na vzdělání nestanoví¹⁴.

1.3. Modely integrace dětí přistěhovalců a podpůrná opatření aplikovaná v zemích EU

Mnoho evropských zemí se vyrovnává s problémy integrace nejrozličnějších skupin imigrantů. Zatímco některé z těchto států již mají v oblasti integrace dětí přistěhovalců do vzdělávacího systému dlouholeté zkušenosti, jiné státy se začaly otázkami vzdělávání malých cizinců zabývat nedávno nebo teprve řeší, jak by se měly jejich vzdělávací systémy této nové realitě přizpůsobit.

Opatření zavedená jednotlivými zeměmi EU v zájmu začleňování dětí cizinců do vzdělávacích systémů jsou velmi rozmanitá. Tato skutečnost je dána odlišným kontextem imigrace v jednotlivých zemích, tj. rozdílnými historickými, politickými, sociálními a ekonomickými faktory, jimiž byly příslušné hostitelské země formovány.

Jak bylo již výše zmíněno, současná evropská legislativa nestanoví žádnou formu právního nároku na vzdělání dětí nelegálních imigrantů, většina států (včetně Belgie) nicméně přiznává právo na vzdělání všem dětem ve věku povinné školní docházky bez ohledu na to, jaký je jejich status přistěhovalce¹⁵. Všem dětem v tomto věku je také většinou umožněn rovný přístup ke školním službám (školní jídelny, vybavení, materiály, mimoškolní činnost atd.) a finanční pomoci¹⁶.

Při začleňování dětí cizinců do výuky uplatňují hostitelské země několik způsobů organizace školní docházky. Nejčastěji zmiňovaným problémem, který zabraňuje úspěšné integraci cizinců, je jazyková a komunikační bariéra. Úroveň znalosti jazyka hostitelské země je tedy jedním z hlavních kritérií při zařazování dětí do běžných tříd. Pokud dítě dostatečně neovládá vyučovací jazyk, poskytuje většina hostitelských zemí **podpůrná opatření**, která odpovídají dvěma hlavním **modelům výuky**, které se však vzájemně nevylučují a často jsou v jednom státě uplatňovány oba:

14 podrobněji viz Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions, PICUM, Brussels 2008, http://picum.org/picum.org/uploads/file_/PICUM%20Undocumented%20Children%20in%20Europe%20-%20%20EN.pdf

15 podrobněji viz Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, str. 33–35, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

16 podrobněji tamtéž

- 1) **integrovaná výuka** – žáci cizinci jsou zařazováni do běžných tříd, kde si osvojují totéž učivo jako místní děti, přičemž pomoc je organizována individuálně podle potřeb v průběhu vyučování. Případně je těmto dětem nabídnuta pomoc, která se realizuje výukou nad rámec učebního plánu, vždy však v prostorách školy po řádném vyučování;
- 2) **oddělená výuka** – bývá zabezpečována buď **na přechodné období**, kdy se žáci cizinci po omezenou dobu vzdělávají ve skupině odděleně od domácích žáků, takže jim může být poskytována zvláštní péče přizpůsobená jejich potřebám (zároveň mohou část výuky absolvovat v běžných třídách s místními dětmi), nebo je poskytována **dlouhodobě**, tj. na jeden až dva roky, kdy škola vytváří pro děti cizince speciální třídy, do nichž jsou cizinci zařazováni podle příslušné úrovně znalostí vyučovacího jazyka¹⁷.

V rámci výše popsaných modelů vyučování poskytují školské systémy zavedené v zemích EU dětem přistěhovalců v zásadě následující tři typy **podpůrných opatření**, která mají pomoci k jejich integraci do výuky, přičemž vycházejí z faktu, že je nezbytné zajistit, aby děti ovládaly vyučovací jazyk:

- opatření zaměřená na kompenzaci **jazykových nedostatků** žáků cizinců, jejichž mateřština není vyučovacím jazykem (výuka založená na tzv. *jazykovém začlenění*, kdy jsou žáci v bezprostředním kontaktu s vyučovacím jazykem a absolvují intenzivní výuku individuálně nebo ve skupinkách – *speciální podpůrná jazyková výchova* – během normální výuky). Rovněž lze zavést *bilingvní výuku* (tj. částečně ve vyučovacím a částečně v mateřském jazyce žáků);
- **třídy s menším počtem žáků**;
- **způsob výuky je vstřícný ke vzdělávacím potřebám žáků přistěhovalců** (vyučovací metody a učivo lze přizpůsobit, případně zabezpečit doučování a pro žáka přistěhovalce mohou být stanovena odlišná kritéria hodnocení)¹⁸.

17 viz též Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, str. 41–43,
http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

18 viz tamtéž, str. 44

Podpůrná opatření zajišťují zpravidla učitelé, kteří za danou třídu zodpovídají, a to ve spolupráci s pomocným učitelem nebo jiným zaměstnancem školy.

Časová dotace vyčleněná na výuku vyučovacího jazyka pro žáky přistěhovalce se v jednotlivých státech pohybuje v rozmezí od dvou do čtrnácti vyučovacích hodin za týden¹⁹. Vedle výše uvedených podpůrných opatření směřujících k osvojení úředního jazyka hostitelské země je ve většině evropských zemí malým cizincům nabízen ještě druhý typ opatření zajišťující výuku jejich mateřského jazyka, což má dětem pomoci udržet si vazbu na kulturu země původu.

KAPITOLA 2

FRANCOUZSKÉ SPOLEČENSTVÍ BELGIE A JEHO VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM

Belgie (oficiální název Belgické království) je federativní konstituční monarchie. Je složena ze tří regionů (Flandry, Valonsko a Brusel), které tvoří deset provincií.

V Belgii se používají tři oficiální jazyky: nizozemština, francouzština a němčina. Podle jazykového principu je Belgické království rozděleno na Vlámské společenství, Francouzské společenství a Německo-jazyčné společenství.

Belgická státní správa je značně decentralizovaná. Každý region a každé společenství má vlastní vládu i parlament, jen Vlámsko a Vlámské společenství má orgán jediný.

Na federální úrovni jsou spravovány pouze záležitosti zahraniční politiky, obrany, spravedlnosti, veřejných financí a sociálního zabezpečení.

Belgie je velmi lidnatá země, na jejímž území o rozloze 30518 km² žije přibližně deset a půl milionu obyvatel. Nejpočetnějšími skupinami jsou nizozemsky mluvící Vlámové – 58 % a frankofonní Valoni – 31 %. Zbývajících 11 % tvoří Francouzi, Nizozemci, Němci, a Italové, dále pak přistěhovalci z Turecka, Maroka, Konga, Alžírsko a dalších zemí.

Belgie je převážně křesťanskou zemí, muslimové tvoří asi 2,5 % populace.

¹⁹ viz Integrace dětí přistěhovačů do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, str. 44, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

2.1. Vývojové trendy v oblasti imigrace v Belgii

Belgie patří mezi země, kde počet přistěhovalců ročně nepřesahuje 1,5 % celkového počtu populace. Díky své koloniální minulosti, charakteru průmyslu, respektive působením obou těchto faktorů, má s přistěhovalectvím značné zkušenosti a i nadále zůstává pro imigranty přitažlivá, a to i díky nadstandardním vztahům, které si uchovala se svými bývalými koloniemi, soudržnosti rodin a existenci neformálních systémů služeb pro nové přistěhovalce, které se postupně vytvořily v průběhu předešlých migrací.

Podle oficiálních statistik²⁰ se v roce 2007 na území Belgie přistěhovalo 106.576 osob. V období 1990–1999 tvořili velkou část cizinců příslušníci zemí Evropské unie (v r. 1990 59 % a v r. 1999 48,5 %). Po vstupu deseti nových zemí do EU v r. 2004 se poměr přistěhovalců ze zemí EU mírně zvyšoval, a to až na 54,8 % v r. 2006. Po dalším rozšíření EU o Bulharsko a Rumunsko došlo k znatelnému zvýšení přistěhovalců z EU, a to až na 62,1 % v roce 2007.

Největší podíl přistěhovalců z EU tvořili v roce 2007 Francouzi (12.269) a Nizozemci (11.370). V této době také výrazně vzrostlo přistěhovalectví z Polska, a to o 40,3 % a z Rumunska o plných 79,5 %²¹. Nejpočetnější skupiny imigrantů z neevropských zemí, kteří se usadili na území Belgie v r. 2007, tvoří Maročané, Turci a Američané.

K 31. prosinci 2007 měla Belgie 10.666.866 obyvatel, z nichž 971.448 byli cizinci, což znamená 9,11 % z celkové populace²². Většina z těchto cizinců pochází ze zemí EU (68 %), přičemž nejpočetnější skupinu tvoří Italové (169.027) a dále pak cizinci pocházející ze sousedních států, a to Francouzi (130. 568) a Nizozemci (123.454). Z mimoevropských států v Belgii pobývá nejvíce Maročanů (79.858), Turků (39.532) a Konžanů (15.027). Nejvíce cizinců žije v bruselském regionu (295.043), kde tvoří 28,14 % obyvatel. V roce 2007 žilo ve Valonii 322.035 cizinců a ve Flandrech 354.370²³.

20 viz L'immigration en Belgique: effectifs, mouvements et marché du travail, Rapport 2009 au SOPEMI (OCDE), Direction générale Emploi et marché du travail, www.emploi.belgique.be

21 viz příloha č. 1

22 viz příloha č. 2

23 více viz L'immigration en Belgique: effectifs, mouvements et marché du travail, Rapport 2009 au SOPEMI (OCDE), Direction générale Emploi et marché du travail, www.emploi.belgique.be,

2.2. Kompetence Francouzského společenství v oblasti vzdělávání

V Belgii je každá škola závislá na svém zřizovateli, což může být fyzická nebo právnická osoba či instituce, která je zodpovědná za její organizaci a řízení. Federální vláda má v oblasti vzdělávání omezenou pravomoc, je např. garantem školského zákona či stanovuje určité minimální podmínky týkající se udělování dokladů o absolvování školy aj. Školský zákon nazvaný *Pacte Scolaire*²⁴, přijatý 29. května 1959, vymezuje některé klíčové principy belgického vzdělávacího systému, jako je svobodný výběr školy nebo bezplatné základní vzdělání.

Školství spadá do kompetence jednotlivých společenství, které školy financují (s výjimkou škol soukromých), stanovují určité podmínky týkající se základních osnov, zápisů do škol apod.

V posledních letech prodělalo školství ve Francouzském společenství řadu změn, a to jednak v souvislosti s přijetím nařízení z 14. března 1997²⁵, které definuje hlavní cíle základního a středního vzdělání a zřizuje příslušné složky k jejich dosažení, tak i pod vlivem doporučení formulovaných Evropskou unií.

2.3. Vzdělávací systém

Školní docházka je v Belgii povinná od šesti do osmnácti let.

Podle zřizovatele definuje *Pacte Scolaire* dvě rozsáhlé vzdělávací sítě, a to **oficiální**, (původně byl zřizovatelem stát, v současnosti společenství, provincie nebo obec) a **volnou** (zřizovatelem je fyzická osoba; do této kategorie spadají soukromé a také církevní školy, většinou katolické). Navíc belgická ústava umožňuje i domácí vzdělávání.

Belgický vzdělávací systém je rozdělen takto:

- ✓ výchova v mateřských školách od 2,5 let do 6 let (není povinná)
- ✓ primární vzdělávání od 6 let do 12 let (povinné)
- ✓ sekundární vzdělávání od 12 let do 18 let (povinné)

24 Nevztahuje se na vyšší a vysokoškolské vzdělání.

25 Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, zkráceně tzv. Décret „Missions“, viz www.gallilex.cfwb.be

- ✓ terciální vzdělávání (vysoké školy a univerzity)

Primární vzdělání je šestileté a po jeho úspěšném ukončení je žákům vydáván certifikát o absolvování základního vzdělání²⁶. Sekundární vzdělání je rovněž šestileté a od třetího ročníku systém nabízí výběr mezi dvěma „vstupními portály“ (portails d'entrée), a to **přechodným** (l'enseignement de transition), které připravuje studenta na vysokou školu a **kvalifikačním** (l'enseignement de qualification), které žákům zajišťuje odbornou přípravu, aby se po absolvování mohli uplatnit na trhu práce. Tyto dva „portály“ jsou dále rozděleny do čtyř větví, a to:

- všeobecnou (*général*, výhradně přechodná)
- technickou (*technique*, přechodná nebo kvalifikační)
- umělecká (*artistique*, přechodná nebo kvalifikační)
- odborná (*professionnel*, výhradně kvalifikační)

Všeobecné vzdělání se snaží být víceoborové, takže si student volí určité zaměření (vědecké, literární, ekonomické, sociální aj.), nicméně po celou dobu studia, nezávisle na zvoleném zaměření, je student vzděláván jak v základních předmětech (mateřském jazyce, matematice, dějepise, zeměpise, přírodopise), tak ve volitelných podle zaměření. Po ukončení studia škola vydá studentovi diplom²⁷. Odborné vzdělávání naopak postupně upouští od výuky základních předmětů ve prospěch odborných a odborné praxe. Na jeho konci se může student rozhodnout, jestli bude pokračovat ještě jeden rok navíc, a tak může buď získat doplňkovou kvalifikaci v příbuzném oboru a výuční list²⁸, nebo vysvědčení o ukončeném vyšším středním vzdělání²⁹, které mu umožňuje pokračovat ve vysokoškolském studiu krátkodobého typu, případně může využít obou možností³⁰.

KAPITOLA 3

ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ CIZINCŮ DO VÝUKY VE FRANCOUZSKÉM SPOLEČENSTVÍ

26 Certificat d'étude de base (CEB) je na všech školách vydáván od roku 2009

27 V Belgii není zaveden systém maturit, studenti skládají v každém ročníku dvakrát zkoušky, a to v prosinci a v červnu.

28 CQ – Certificat de Qualification

29 CESS – Certificat de l'enseignement secondaire supérieur

30 blíže www.enseignement.be

3.1. Zařazování dětí přistěhovalců do výuky a podpůrná opatření

Belgická ústava přiznává všem žákům (včetně cizincům pobývajícím v Belgii nelegálně) právo na vzdělání³¹.

Z údajů uváděných v rámci šetření PISA vyplývá, že ze všech zemí EU právě Francouzské společenství Belgie proporcionálně přijímá největší počet patnáctiletých žáků cizinců³².

Francouzské společenství je dále výjimečné v tom, že značná část přistěhovalců hovoří vyučovacím jazykem, což je dáno mírou imigrace z frankofonní Afriky. Registruje se zde tak mnohem menší počet žáků cizinců, jejichž mateřština není vyučovacím jazykem, než žáků, jejichž rodiče se narodili v zahraničí.

V Belgii mají žáci, kteří předloží zahraniční vysvědčení, možnost požádat o uznání rovnocennosti tohoto dokladu. Uprchlíci a žadatelé o azyl mohou předložit čestné prohlášení, pokud nejsou schopni požadovanou dokumentaci předložit. Následuje správní řízení, které má v podstatě formální povahu.

Nicméně školy ve Francouzském společenství přijímají stále více žáků, kteří ovládají francouzštinu buď zcela nedostatečně, nebo ji neovládají vůbec.

Prvořadým problémem při začleňování dětí cizinců do výuky je způsob, jak u těchto dětí zjistit úroveň absolvovaného školního vzdělání a jak určit, zda je adekvátní vzdělání, které poskytuje belgický školský systém, do kterého má být dítě zařazeno. Je tedy nezbytné nejdříve posoudit znalosti dítěte v hlavních oblastech učiva a jeho zběhlost ve francouzštině jakožto vyučovacím jazyce.

Vážným problémem, který znepokojuje orgány odpovědné za vzdělávání, je absentérství a předčasné zanechání školní docházky dětmi přistěhovalců. Protože rodinné a sociálně-ekonomické poměry, v nichž tyto děti vyrůstají, bývají neztídká poněkud nestabilní, zaměřuje se na tuto potenciálně ohroženou skupinu zvláštní pozornost a Francouzské společenství se snaží zavádět programy, které mají zajistit diferencované zacházení s těmito dětmi a tak předcházet jejich školní neúspěšnosti.

31 viz Constitution belge, art.24, <http://www.gallilex.cfwb.be>

32 PISA, 2000 a 2004, blíže viz Manço, A., A.: Elèves immigrés non francophone dans le cycle secondaire en Communauté française de Belgique: enseignements d'une recherche-formation, in Diversité et Citoyennetés N° 13 I/2008, str. 6, www.irfam.org

Zejména se jedná o ***diferencované financování*** škol navštěvovaných dětmi imigrantů, ***pozitivní diskriminaci*** a zřizování ***přechodných tříd***.

Nařízení z 30. června 1998 zajišťuje všem žákům stejné příležitosti k sociálnímu rozvoji, a to zejména zavedením tzv. pozitivní diskriminace. Principem pozitivní diskriminace je „dát více těm, kteří mají méně“. Tato zásada je uplatňována tak, že školským zařízením, která navštěvují děti z nejslabších sociálních vrstev, jsou poskytovány navýšené finanční prostředky, z nichž pak školy financují další pracovníky zaměstnané nad běžný rámec (učitele, dětské sestry, sociální asistenty) nebo provoz zařízení (společensko-kulturní a sportovní akce, zařízení školy, zvelebování prostor školy a okolí atd.). Školám jsou navýšené prostředky v rámci uplatňování *pozitivní diskriminace* přidělovány na základě toho, kde sídlí (sociálně-ekonomicky slabá městská část). Ve školním roce 2008–2009 se pozitivně diskriminační opatření týkala 13 % žáků (120 000) a školských zařízení (500)³³.

3.2. Zřizování přechodných tříd

Pro žáky „nově příchozí“ (primo-arrivants) jsou zřizovány, v souladu s nařízením z 14. června 2001, „přechodné třídy“ (classes-passerelles). Do těchto tříd jsou zařazovány nefrankofonní děti ve věku základního vzdělání (tj. včetně mateřských škol), tedy od dvou a půl roku až do osmnácti let, které pobývají na území Belgie méně než jeden rok a mají buď statut uprchlíka, nebo žádají o azyl, jsou bez domova či pocházejí z omezeného počtu rozvojových zemí. Tak tento systém již předem vylučuje značnou část nezletilých imigrantů, a to např. na základě jejich státní příslušnosti. Dalším nedostatkem tohoto mechanismu je fakt, že zápis do přechodné třídy musí být uskutečněn do 30. září příslušného školního roku, takže nepočítá s dětmi přicházejícími do Belgie v jeho průběhu³⁴. Efektivitě tohoto systému nepřidává ani skutečnost, že zřizování přechodných tříd je podmíněno místně, a to v lokalitě přijímacího centra pro uprchlíky³⁵. Jejich počet je limitován³⁶. V Bruselu je zřízeno pouze čtrnáct, ve Valonsku

33 více viz Van Kempen, J.-L.: L'évolution de l'enseignement en Communauté française de Belgique depuis le décret „Missions“ (1997) dans le contexte européen, Etude UFAPEC 2009 No 24, Bruxelles 2009

34 blíže viz Les classes-passerelles. Trop d'élèves primo-arrivants restent exclus des mécanismes d'intégration. Note du CEG, www.cejg.be

35 blíže viz Manço, A. A.: Elèves immigrés non francophone dans le cycle secondaire en Communauté française de Belgique: enseignements d'une recherche-formation, in Diversité et Citoyennetés N° 13 I/2008, str. 6, www.irfam.org

celkem sedmnáct přechodných tříd, přičemž např. v Liège zcela schází. Nedostatečný počet přechodných tříd a přísně vymezené podmínky pro zařazení do kategorie *nově příchozí* mají za následek, že jsou děti imigranti začleňovány do zvláštního vzdělávání (l'enseignement spécialisé de type 8), které je obecně určeno pro žáky, které nestačí běžnému tempu výuky³⁷.

Přechodné třídy přijímají žáky na dobu v rozmezí týdne až jednoho roku. Dětem je zde věnována zvláštní péče, která jim umožňuje přizpůsobit se belgickému sociokulturnímu prostředí a školskému systému. Výše uvedené nařízení z 14. června 2001 definuje přechodné třídy jako „vzdělávací zařízení, která mají zajistit optimální příjem, orientaci a začlenění žáka nového přistěhovalce do základního a středního školství“.³⁸ Tento úkol je realizován především intenzivní výukou francouzštiny a aktivitami, které mají rozvíjet sebedůvěru, společenské a občanské kompetence dítěte.

Zařízení přechodných tříd tak umožňuje adaptaci dítěte na nové prostředí a v nejlepších případech i osvojení běžně mluvené francouzštiny. Na konci tohoto období je Komisí pro integraci (Conseil d'intégration) dítě zařazeno do výuky odpovídající úrovni jeho dosavadního vzdělání. Přitom se posuzuje, jestli je dostatečně jazykově způsobilé k začlenění do vzdělávacího systému. Obvykle se ovšem potvrzuje fakt, že pokud nebylo dítěti již dříve poskytováno školní vzdělání, byl tento krátký odklad nedostatečný. Navíc se přechodné třídy potýkají s řadou problémů, jako je např. nedostatek zvláštních učebních materiálů a pomůcek určených pro žáky přistěhovalce, absence adekvátních evaluačních prostředků jakož i nedostatečná odborná příprava pedagogů³⁹. Vzhledem k tomu, že předpoklady k úspěšnému zvládnutí výuky jdou daleko nad rámec osvojení mluvené francouzštiny, navrhuje Isabelle Berg⁴⁰, *aby byla zřízena pro tyto děti diferencovaná zařízení, která by se lišila podle stupně vzdělání, kterého dítě dosáhlo před příchodem do Belgie*. Autorka se dále zamýšlí nad tolik potřebnou kvalifikací učitelů vyučujících v takových třídách, *kteří by měli být vzděláni*

36 viz příloha č. 3

37 blíže viz Manço, A. A.: Elèves immigrés non francophone dans le cycle secondaire en Communauté française de Belgique: enseignements d'une recherche-formation, in Diversité et Citoyennetés N° 13 I/2008, str. 7, www.irfam.org

38 Décret de la Communauté française de Belgique, 14 juin 2001, www.cdadoc.cfwb.be

39 blíže viz Les classes-passerelles. Trop d'élèves primo-arrivants restent exclus des mécanismes d'intégration. Note du CEG, <http://www.cejg.be>

40 viz Berg, I.: Quel « français » enseigner aux primo-arrivants ?, in TRACeS no 190, <http://www.changement-egalite.be/spip.php?article1380>

ve výuce francouzštiny jako cizího jazyka, aby mohli žáky vést k osvojení francouzštiny na úrovni vyučovacího jazyka⁴¹. Autorka dále srovnává belgický systém se zcela odlišným, údajně efektivnějším postupem uplatňovaným vůči nefrankofonním dětem – nově příchozím ve Francii. Tam jsou nejprve, po předchozím rozhovoru zástupce školy s rodiči, podrobeni testu z matematiky, přičemž tento první test obsahuje co nejméně textu a má odhalit úroveň předešlého vzdělání. Po té následují testy ve francouzštině a pokud dítě francouzsky vůbec nemluví, tak je testováno v mateřském jazyce. V případě že dítě nebylo dříve vzděláváno (nebo pouze minimálně), absolvuje zvláštní test⁴², který je určen pro děti, které nikdy nebyly vzdělávány. Následně je zařazeno do „přijímací třídy“ (classe d'accueil), a to na období devíti měsíců (dětí, které neovládají francouzštinu), nebo dvou let (nefrankofonní děti, které nebyly nikdy vzdělávány). V těchto třídách absolvují intenzivní výuku francouzštiny jako cizího jazyka (FLE), aby dokázali verbálně komunikovat jak s ostatními dětmi, tak v každodenním životě. Na závěr tohoto období je do výuky zařazena francouzština jako vyučovací jazyk (FLS), aby dítě získalo lingvistické znalosti, které jsou pro další výuku nezbytné. Dítě by nemělo být umístěno do třídy, která je o více než dva roky nižší, než je vzhledem k věku dítěte běžná. Výuka francouzštiny jako cizího jazyka je svěřována učitelům, kteří absolvovali potřebné vzdělání pro výuku francouzštiny jako cizího jazyka. Oproti tomu francouzštinu jako vyučovací jazyk zabezpečují běžní učitelé francouzštiny.

Zatímco nelze popřít snahu usnadnit adaptaci nově příchozím dětem zavedením přechodných tříd, bohužel řešení problémů všech ostatních dětí imigrantů⁴³, kteří nesplňují kritéria k zařazení do této kategorie, je věnována podstatně menší pozornost. *Mimo přechodné třídy totiž výuka francouzštiny dětí imigrantů není koncipována jako výuka cizího, případně druhého jazyka. A tak se k dětem, které neodpovídají přesně stanoveným podmínkám definice nově příchozího, přistupuje jako k místním žákům, což samozřejmě působí závažné problémy*⁴⁴. Politika pozitivní diskriminace se sice vztahuje

41 Ve Francouzském společenství odpovídají za realizaci podpůrných opatření kromě třídního učitele pomocní učitelé, a to jak v běžných, tak přechodných třídách, kteří sice musí absolvovat zvláštní typ vzdělávání pro učitele v přechodných třídách, ale nejsou vyškoleni k výuce francouzštiny jako cizího jazyka. Blíže viz Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brusel 2004, str. 89, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

42 tzv. test NSA (non scolarisé antérieurement)

43 Zejména se jedná o italské, portugalské a španělské děti (často marockého původu, které před příchodem do Belgie pobývaly ve Španělsku), blíže viz Berg, I.: Quel « français » enseigner aux primo-arrivants ?, in TRACeS no 190, <http://www.changement-egalite.be/spip.php?article1380>

44 Manço, A. A.: Elèves immigrés non francophone dans le cycle secondaire en Communauté française de Belgique: enseignements d'une recherche-formation, in Diversité et Citoyennetés N° 13 I/2008, str. 6, www.irfam.org

na všechny žáky a intenzivní výuka vyučovacího jazyka je zabezpečována v určitém rozsahu pro všechny žáky přistěhovalce (na úrovni sekundárního vzdělávání se musí intenzivní výuka francouzštiny zajišťovat v rozsahu minimálně 15 vyučovacích hodin v délce 50 minut týdně, na úrovni preprimárního a primárního vzdělávání není hodinová dotace stanovena, ale je uplatňován tzv. *upravený* či pružný učební plán⁴⁵), avšak toto opatření k potřebné adaptaci nepostačuje. *Proto by bylo na místě rozvinout koncept přechodných tříd dále tak, aby byl tento systém více diferencován a umožňoval všem dětem, pro něž není francouzština mateřským jazykem, jeho využití. Zároveň by bylo vhodné, podle systému zavedeného ve Francii, aby osvojování francouzštiny bylo rozděleno do dvou fází, přičemž výuka francouzštiny jako vyučovacího jazyka by byla zabezpečována navíc nejen pro žáky přistěhovalce druhé a třetí generace, ale i pro děti ze znevýhodněného sociálního prostředí*⁴⁶.

Desetiletá zkušenost s fungováním přechodných tříd jednoznačně potvrzuje, že je nezbytné celý systém revidovat a zpřístupnit pro co největší počet žáků, které tuto pomoc potřebují.

KAPITOLA 4

EVALUACE PROCESU ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ CIZINCŮ DO VÝUKY

Fenomén mezinárodní migrace vyvolává diskuse nejen o způsobech úspěšné integrace přistěhovalců do společnosti, ale i o jejich přístupu na pracovní trh. PISA⁴⁷ vnáší do těchto diskusí nový důležitý pohled, když hodnotí studijní úspěchy 15letých žáků z rodin přistěhovalců. Je zřejmé, že před školskými systémy, zejména v Evropě, stojí vážné výzvy. Ukazatele dokládají, že ve čtrnácti zemích OECD⁴⁸ s

45 viz Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brusel 2004, str. 81, http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

46 viz Berg, I.: Quel « français » enseigner aux primo-arrivants ?, in TRACeS no 190, <http://www.changement-egalite.be/spip.php?article1380>

47 PISA (Mezinárodní program hodnocení žáků v oblasti čtenářské, přírodovědné a matematické gramotnosti) je mezinárodní výzkum, který byl podniknut pod záštitou OECD v 32 zemích celého světa, jehož cílem je změřit úroveň výkonu 15letých žáků v oblasti čtenářské, přírodovědné a matematické gramotnosti. Sběr údajů probíhal v letech 2000, 2003 a 2006.

48 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD z angl. Organisation for Economic Cooperation and Development) je mezivládní organizace 34 ekonomicky nejrozvinutějších států na světě, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky.

49 více viz Education at a Glance 2007: OECD Indicators , Summary in Czech, Pohled na školství v ukazatelích OECD – vydání 2007, <http://www.oecd.org>

vysokým počtem imigrantů zaostávají žáci z první generace přistěhovalců v matematice v průměru o 48 bodů za svými místními vrstevníky, což odpovídá pokroku za více než jeden rok školní docházky. V druhé generaci představuje výkonnostní „ztráta“ stále ještě významných 40 bodů. V Kanadě, Lucembursku, Švédsku, Švýcarsku a Hongkongu dosahují žáci z druhé generace přistěhovalců podstatně lepších výsledků; kdy se ve Švýcarsku rozdíl snížil o 31 bodů a ve Švédsku o 58 bodů⁴⁹. Výkonnostní zaostávání žáků z prostředí přistěhovalců se v jednotlivých zemích velmi liší, a to od nepodstatného rozdílu v Austrálii, Kanadě a na Novém Zélandu po více než 90 bodů v Belgii a Německu, dokonce i u dětí z druhé generace přistěhovalců.

4.1. Evaluace výsledků

Výsledky průzkumů PISA opakovaně potvrzují, že Belgie je jednou ze zemí, kde je rozdíl mezi školními výkony žáků cizinců a místních dětí značný. Zejména ve Francouzském společenství, kde děti cizinci představují na úrovni základního školství kolem třiceti procent celkového počtu žáků, se cizinci od místních dětí odlišují výrazně častějším opakováním ročníku. Zatímco z místních belgických žáků na úrovni primárního vzdělávání opakuje třídu zhruba dvacet procent, u dětí cizinců je to již třetina⁵⁰. Obzvláště alarmující je skutečnost, že ve frankofonní Belgii nejsou významné rozdíly školních výkonů mezi žáky přistěhovalci první a druhé generace, což ukazuje na neefektivitu postupů a opatření cílených na adaptaci imigrantů⁵¹. Údaje průzkumů

50 Manço, A. A.: La scolarité des enfants issus de l'immigration turque et maghrébine en Belgique francophone, www.flw.ugent.be/cie/irfam/amanco5.htm

51 viz příloha č. 4

jednoznačně dokazují, že ve frankofonní Belgii je škola pro velký počet žáků přistěhovalců více místem nezdaru než úspěchu. Nedostatky školského systému, zvláště pak jeho neschopnost zvládat etnickou a sociokulturní pluralitu, způsobuje masivní školní neúspěch se všemi riziky společensko-ekonomické marginalizace, které tato situace přináší, zejména pak má za následek nedostatek odborné kvalifikace⁵². Vzhledem k závažnosti problému, který, jak varuje OECD, se výhledově ještě zhorší, pokud nebudou urychleně přijata potřebná opatření⁵³, rozhodla se Nadace Krále Baudouina⁵⁴ v rámci svého programu „Integrace a migrace“ přispět k jeho řešení. Proto po zveřejnění výsledků průzkumu PISA v roce 2006, které v Belgii podnítily vášnivé debaty veřejnosti, požádala tým vědeckých pracovníků z l'Université Libre de Bruxelles, aby v rámci objektivitu zpracoval podrobnou analýzu situace. Zpráva tohoto týmu, nazvaná *„Performances des élèves issus de l'immigration en Belgique selon l'étude PISA: une comparaison entre la Communauté française et la Communauté flamande“*, analyzuje a srovnává rozdílné výsledky dosažené žáky přistěhovalci ve vlámské a frankofonní části Belgie. Přestože není cílem této práce věnovat se analýze dat týkajících se výsledků dosažených ve Vlámském společenství, považují za zajímavé zde uvést, že např. při srovnání žáků pocházejících z Maghrebu, měly ve Vlámském společenství tyto děti lepší výsledky ve čtení, než ve frankofonní části Belgie, a to přesto, že v zemích Maghrebu je francouzština oficiálním jazykem. Autoři zprávy nemají pro tento fakt jiné vysvětlení, než je zřejmě důslednější školská politika Vlámského společenství⁵⁵. Poměrně překvapující je také zjištění, že zatímco nejlepšího

52 Manço, A. A.: La scolarité des enfants issus de l'immigration turque et maghrébine en Belgique francophone, www.flw.ugent.be/cie/irfam/amanco5.htm

53 Where immigrant students succeed, OECD 2006, www.pisa.oecd.org

54 Fondation Roi Baudouin se snaží v rámci tohoto programu podpořit integraci imigrantů

55 více viz Performances des élèves issus de l'immigration en Belgique selon l'étude PISA: une comparaison entre la Communauté française et la Communauté flamande, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2007, str. 25, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1665_E&JA_PisaFr.pdf

výsledku ve čtení dosáhli po místních žácích na frankofonních školách přistěhovalci z východní Evropy, nejhoršími byli ve čtení Francouzi⁵⁶.

Následně vydala ještě Nadace Krále Baudouina ve spolupráci s dalšími nadacemi dva dokumenty, které na základě rozhovorů s předními odborníky v dané oblasti podrobně analyzují příčiny školní neúspěšnosti dětí přistěhovalců, a to zvláště ve frankofonní⁵⁷ a vlámské⁵⁸ části Belgie.

4.2. Příčiny školní neúspěšnosti dětí cizinců

Počátky neúspěchu integrace dětí přistěhovalců do frankofonních škol v Belgii vidí Dr. Altay A. Manço z univerzity v Ghentu ve skutečnosti, že *velká část dětí přistěhovalců, obzvláště pak migranti z Turecka a Maghrebu, je vzdělávána už od mateřské školy v tzv. problémových zařízeních. Pokud se již na počátku školní docházky setkávají s neúspěchem, stává se, že nezískají ani osvědčení o primárním vzdělání. V rámci sekundárního vzdělávání pak většinou nastupují do podřadných oborů, což jim dále znemožňuje přístup k vyššímu vzdělávání. Velká část dětí po několika neúspěších školu opouští*⁵⁹. Tito mladí lidé jsou tak vystaveni nezaměstnanosti, která s sebou přináší ekonomickou a kulturní marginalizaci, takže se, stejně tak jako jejich rodiče, dostávají na okraj společnosti. Příčin jejich nezdaru je více. Neúspěch dítěte cizince, ale i např. místního dítěte z dělnického prostředí, vyplývá z rozporu mezi kulturním a jazykovým prostředím školy a rodiny. Navíc problémy dětí z řad muslimských přistěhovalců v belgických školách ještě ztěžují další faktory, jako jejich neznalost francouzštiny, většinou velmi nízké vzdělání rodičů, absence kontaktu mezi školou a rodinou, a tudíž vzájemná neznalost prostředí a v neposlední řadě také těžké životní podmínky rodiny, ve které dítě vyrůstá. Jednou z hlavních překážek začlenění mladých imigrantů do belgické

56 viz příloha č. 5

57 Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française. Interviews auprès de témoins privilégiés, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1663_E&JA_InterviewFr.pdf

58 Slaagkansen van allochtone jongeren in het onderwijs. Betrokkenen aan het woord, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1662_E&JA_InterviewNL.pdf

59 Manço, A. A.: La scolarité des enfants issus de l'immigration turque et maghrébine en Belgique francophone, www.flw.ugent.be/cie/irfam/amanco5.htm

společnosti je nedostatečná znalost francouzštiny. Pokud jde například o Turky, pouze 5 % dětí používá běžně tento jazyk v rámci rodiny, 54 % čte pravidelně noviny a 44 % je schopno bez větších problémů napsat ve francouzštině dopis. Třetina z 86 % žáků tureckého původu, které absolvují primární vzdělání ve francouzštině, nemluví před dosažením sedmi let věku francouzsky⁶⁰. Ale zdaleka ne všechny děti cizinci zaznamenávají ve škole stejný neúspěch. Např. zatímco 30 % Italů v průběhu primárního vzdělání opakuje ročník jedenkrát, u tureckých dětí je to už polovina⁶¹. Na úrovni sekundárního vzdělávání tvoří ve frankofonní Belgii žáci cizinci 20 %. Zatímco pouze 15 % z těchto žáků studuje všeobecnou větev, odbornou větev navštěvuje 30 %, přičemž tento rozdíl je obzvlášť markantní, pokud je zkoumán z hlediska národnostního rozložení: na odborné větvi je v rámci sekundárního vzdělávání připravováno pro budoucí povolání pouze necelých 15 % žáků Belgičanů, zato však plných 70 % Turků. Autor studie dále uvádí, že byly zaznamenány i případy školských zařízení, kde jsou vůči dětem z muslimských rodin uplatňovány diskriminační způsoby jednání, takže jsou tyto děti v podstatě systematicky posílány studovat podřadnější obory. Co je příčinou jejich neúspěchu? Znevýhodněné kulturní a sociální prostředí? Zpráva vydaná Nadací Krále Bouduina⁶² potvrzuje skutečnost, že společensko-ekonomický statut rodiny a nedostatečná znalost jazyka jsou sice do značné míry určujícími faktory, avšak rozdílné výkonnostní výsledky mezi místními dětmi a imigranty vysvětlují jen z části. Vedle výše uvedených činitelů zde hrají roli ještě další, specifické problémy, které jsou typické právě pro tuto část populace, a to jsou diskriminace, pasivní postoj ke vzdělání, slabá či žádná podpora ze strany rodičů a další. Fungování školských systémů, uvádí Eric Gijssen⁶³, spočívá na určitých předpokladech, které sice nelze považovat za diskriminační samy o sobě, ale ve svém důsledku tak působí. Například se obecně počítá s tím, že dítě má doma běžně k dispozici tiskoviny, které může přinést do školy, právě tak jako různé materiály, jako např. obrázky. Dále se vychází z předpokladu, že si rodiče s dítětem doma hrají, že mu čtou apod. Většina dětí má hodně hraček a školy často

60 Manço, A. A.: La scolarité des enfants issus de l'immigration turque et maghrébine en Belgique francophone, www.flw.ugent.be/cie/irfam/amanco5.htm

61 viz tamtéž

62 Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française. Interviews auprès de témoins privilégiés, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1663_E&JA_InterviewFr.pdf

63 Gijssen, Eric, Quatre formes de discrimination ethnique dans l'enseignement, <http://www.skolo.org/spip.php?article210&lang=fr>

organizují různé činnosti formou her. V sociálně slabých rodinách ale nezbývají na hračky peníze. Studie ukazují, že si tito rodiče se svými dětmi hrají méně a o výchovné a vzdělávací funkci her, které nejenže podněcují zvědavost a touhu po poznání, ale také dítě učí plánovat a organizovat činnosti, nejsou přesvědčeni. Navíc škola očekává od rodičů iniciativní postoj k vzdělávání dítěte, přičemž zcela zapomíná, že vzdělání rodičů je mnohdy na velmi nízké úrovni (mnoho imigrantů pochází ze zemědělských oblastí, kde školu buď navštěvovali jen velmi málo, nebo vůbec). Pokud rodiče neuspokojují očekávání školy a neplní ve vzdělávacím procesu dítěte aktivní roli, jsou většinou učiteli hodnoceni jako nedbalí a bez zájmu. Ve vzdělávacím procesu na frankofonních belgických školách se děti imigrantů setkávají ještě s dalšími projevy diskriminace, z nichž nejčastější je odmítnutí zápisu do určité školy. K tomuto jednání nevedou školy rasistické důvody, ale čistě praktické. Vedení některých škol se obává ghettizace a negativního dojmu, který by škola mohla u některých částí veřejnosti vzbuzovat, pokud by ji navštěvovalo větší množství imigrantů. Navíc mají strach, že by nebyly schopny specifické problémy těchto dětí zvládat⁶⁴.

Dalším problémem, s nímž se žáci cizinci setkávají, jsou předsudky učitelů, kteří často posuzují jejich chování z úhlu pohledu vlastních norem a hodnot, aniž by se snažili zjistit příčiny určitého druhu chování těchto dětí. Neznalost jazyka nebo skutečnost, že dítě ještě není pro výuku zralé nesouvisí s jeho inteligencí. Přesto jsou tyto děti často považovány za retardované, a proto škola od nich už předem očekává méně než od ostatních žáků. Tyto děti pak mají často kvůli projevům rasismu a negativním zkušenostem ve škole samy o sobě nízké mínění. Pocity méněcennosti bývají u těchto dětí mimo jiné příčinou jejich problémů s vyjadřováním, což je opět školou negativně hodnoceno a následně vede děti k pasivitě, uzavírání se do sebe, případně, ve snaze o získání respektu, k napodobování chování dominantních osob ve skupině. V každém případě se však jedná o potlačení vlastní osobnosti. Učitelé pak těmito žáky nedůvěřují, nevědí, jak mají s nimi jednat, a to mimo jiné i z neznalosti příčin, které se za takovým chováním skrývají. Nezřídka uplatňují učitelé při hodnocení těchto žáků dva extrémní přístupy. Buď vůči nim stanoví přísnější kritéria (ve snaze 'ochránit je od deziluze'), nebo naopak jsou při jejich hodnocení benevolentnější (podle zásady, že 'je podstatné, aby chodili do školy rádi, přičemž úroveň výkonů pro ně není to

64 Gijssen, Eric, Quatre formes de discrimination ethnique dans l'enseignement, <http://www.skolo.org/spip.php?article210&lang=fr>

nejdůležitější)⁶⁵. Oba přístupy jsou samozřejmě demotivující a žáky vedou k pasivitě, rezignaci a orientaci na podřadnější studijní obory.

V roce 2005 uskutečnila Evropská agentura pro rozvoj vzdělávání osob se zvláštními potřebami průzkum nazvaný „Zvláštní vzdělávání a imigrace“⁶⁶. Hlavním cílem projektu, kterého se zúčastnilo 25 zemí včetně Belgie, byla analýza studijních potřeb žáků se zvláštními potřebami, kteří pocházejí z různého kulturního prostředí a hovoří odlišným jazykem, než je jazyk hostitelské země. Do projektu byla zapojena také bruselská škola Athénée Royal Serge Creuz, kterou navštěvuje celkem 400 dětí od šesti do osmnácti let z 57 různých zemí. Většina imigrantů pochází z neevropských států, zejména zemí Maghrebu a Asie. Z výsledné zprávy vyplývá⁶⁷, že výše uvedená škola věnuje vzdělávacím problémům malých imigrantů značnou pozornost. V době konání průzkumu bylo celkem osmdesát žáků zařazeno do pěti přechodných tříd. Až na jazykovou bariéru neměly tyto děti jiné zvláštní vzdělávací potřeby. Prostedí školy popisuje zpráva jako přátelské, žáci i personál školy se zdáli být podle autorů studie motivovaní. Učitelé projevovali velmi pozitivní postoj vůči odlišným kulturám žáků a používali různé didaktické metody a přístupy k výuce vyučovacího jazyka tak, aby maximálně usnadnili komunikaci a výuku. Podle zprávy tato škola dobře plní svou roli prvotního styčného bodu mezi kulturami a zeměmi, což by také mělo ulehčit zapojení rodičů a rodin do vzdělávacího procesu. Dříve než pracovníci agentury tuto školu navštívili, měli možnost hovořit s některými dětmi přistěhovalců a jejich rodinami o potížích, se kterými se setkávají. Jednalo se zejména o problémy související s poskytováním podpory dítěte ve zvláštním vzdělávání, jeho následným zařazením do běžné výuky a bojem proti skrytému rasismu. Mladí imigranti zastávali prakticky totožné obavy týkající se jejich identity: Ke které z kultur náleží? Nezřídka se cítili odmítáni, a to nejen hostitelskou zemí, ale i jejich vlastní etnickou skupinou⁶⁸. Pro tyto

65 viz Gijssen, Eric, Quatre formes de discrimination ethnique dans l'enseignement, <http://www.skolo.org/spip.php?article210&lang=fr>

66 viz <http://www.european-agency.org/agency-projects>

67 Diversité multiculturelles et besoins éducatifs particuliers. Compte-rendu résumé. Agence européenne pour développement de l'éducation des personnes ayant des besoins particuliers, <http://www.european-agency.org/publications/ereports/multicultural-diversity-and-special-needs-education/Multicultural-Diversity-FR.pdf>

68 Diversité multiculturelles et besoins éducatifs particuliers. Compte-rendu résumé. Agence européenne pour développement de l'éducation des personnes ayant des besoins particuliers, str. 68–69, <http://www.european-agency.org/publications/ereports/multicultural-diversity-and-special-needs-education/Multicultural-Diversity-FR.pdf>

děti není snadné pochopit, že vlastně patří k dvěma odlišným kulturám a tuto skutečnost musí akceptovat nejdříve samy a pak ji přijme i jejich okolí.

Pro dítě první, druhé, ale i třetí generace přistěhovalců je nástup do školy často velmi tvrdý. Znamená to vstup do cizího, neznámého, ne-li nepřátelského světa se zcela odlišným jazykem, kulturou, rozdílnými názory, normami a zákony, než jsou dítěti vlastní z jeho rodinného prostředí. V analýze UFAPEC⁶⁹ zabývající se otázkou zavedení jazyka původu do výuky na školách navštěvovanými imigranty⁷⁰ autoři studie dospívají k závěru, že *pokud se dítě necítí být přijímáno a uznáváno ve své odlišnosti, nabízejí se mu dvě extrémní řešení: buď zavrhnout svůj původ, což znamená i svou rodinu, a nebo školu, a tak zároveň příležitost integrace do společnosti, kterou škola představuje. Střední cesta znamená proplouvat mezi oběma paralelními světy a měnit identitu podle aktuálního prostředí. To vede dívky k tomu, že s sebou stále nosí v igelitce druhé oblečení a chlapce vyhání do neutrální zóny, tj. do ulic*⁷¹.

4.3. Iniciativy podporující šance na úspěch mladých imigrantů ve vzdělávání

Co může podpořit vyhlídky na úspěšné absolvování školního vzdělání dětí přistěhovalců? Jak bylo již dříve uvedeno, především se jedná o náležité osvojení vyučovacího jazyka, které je pro úspěšné zvládnutí ostatních vyučovacích předmětů nezbytné. Kvalitní výuka francouzštiny se však nedá realizovat bez odborné přípravy učitelů, což samozřejmě vyžaduje vyčlenění zvláštních finančních prostředků. Je také třeba změnit způsob fungování škol, a to ve smyslu přizpůsobení výuky specifickým potřebám těchto dětí, což se rovněž neobejde bez dalšího vzdělávání učitelů, kteří by měli být školeni v oblasti sociokulturních specifik přistěhovalecké populace. Jen tak může dojít ke změně vztahu mezi učitelem a žákem cizincem. *Je třeba, aby se dítě cítilo být uznáváno a milováno*, píše Monique Bouhon⁷². *Učitel by měl dokázat dítě povzbudit, zvýšit jeho sebedůvěru rychlými pokroky v jazyce. Pro populaci přistěhovalců není cíl*

69 Union des Fédération des Associations de Parents de l'Enseignement Catholique

70 blíže viz Houssonlogé, D.: „Va te faire intégrer!“ 2e partie. L'apprentissage de la langue et culture d'origine à l'école, clé pour l'intégration des élèves immigrés, analyse UFAPEC 2011 N° 08.11, <http://www.ufapec.be/files/analyses/2011/0811-langue-culture-d-origine.pdf>

71 tamtéž, str. 3

72 blíže viz Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française. Interviews auprès de témoins privilégiés, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, str. 15, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1663_E&JA_InterviewFr.pdf

vzdělávání vždy zřejmý. Je na učiteli, aby dětem vysvětlil důležitost vzdělání pro jejich budoucí život a dokázal je pozitivními příklady motivovat. V této souvislosti se vyskytují návrhy, že by budoucí učitelé, kteří by se rozhodli věnovat dětem přistěhovalců, měli mít možnost zvolit si tento typ pedagogické práce již během studia jako specializaci⁷³.

Práce dětí ve škole musí být podporována i mimo školní zdi. Konkrétně se jedná o to, aby pozitivní působení školy pokračovalo, resp. na něj navazovalo mimo vyučovací proces. Zde se otevírá široký prostor pro působení různých asociací, které nabízejí malým imigrantům podporu a pomoc organizováním různých vzdělávacích aktivit, jako např. pořádáním kulturních akcí, návštěv knihoven, výstav a muzeí či poskytnutím podpory formou doučování nebo pomoci s vypracováním domácích úkolů do školy (tzv. *écoles de devoirs*)⁷⁴. Přitom je podstatné, že děti mají možnost být tak v kontaktu s osobami, které nepatří k rodině ani škole a které se tak stávají prostředníky mezi dítětem a společností.

Důležité je také zapojení rodiny do vzdělávacího procesu dítěte, přičemž spolupráce školy a rodiny je v těchto případech z mnoha příčin často problematická. Rodiče např. instituci školy neznají, protože ji sami nenavštěvovali, nebo neumějí francouzsky, případně obojí. V takových případech je samozřejmě velmi obtížné rodiče přesvědčit, aby své děti vedli k úctě a respektu ke škole a autoritě učitele. Přitom právě postoj rodiny ke škole hraje ve vzdělávání dítěte stěžejní roli. Proto některé školy organizují pro rodiče přistěhovalce různé akce, jako návštěvy školy, ke komunikaci využívají tlumočníky a různé prostředníky, některá školská zařízení organizují dokonce i jazykové kurzy pro rodiče⁷⁵.

K řešení problémů vyplývajících ze ztráty identity má napomáhat pilotní program *Langue et Culture d'origine*⁷⁶ (Jazyk a kultura původu), na jehož realizaci se podílí více než 180 škol Francouzského společenství, včetně již výše uvedené školy Athénée Royal Serge Creuz. Někteří odborníci zabývající se problematikou integrace považují výuku původního jazyka a kultury za klíčový prvek úspěšné integrace dětí,

73 blíže viz Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française. Interviews auprès de témoins privilégiés, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, str. 16, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1663_E&JA_InterviewFr.pdf

74 viz tamtéž

75 viz tamtéž, str. 23–26

76 blíže viz Houssonloge, D.: „Va te faire intégrer!“ 2e partie. L'apprentissage de la langue et culture d'origine à l'école, clé pour l'intégration des élèves immigrés, analyse UFAPEC 2011 N° 08.11, <http://www.ufapec.be/files/analyses/2011/0811-langue-culture-d-origine.pdf>

jimž může usnadnit učení vyučovacího jazyka, a zejména pak pomáhá rozvíjet pocity sebeúcty a upevňovat identitu. Ve frankofonní Belgii jsou aktivity v oblasti jazyka a kultury původu organizovány na základě dvoustranných dohod. V rámci spolupráce Francouzského společenství a sedmi zemí (Španělska, Řecka, Itálie, Maroka, Turecka, Portugalska a Rumunska) mohou školy, které projeví zájem, poskytnout svým žákům na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání kurzy *Jazyka a kultury původu*.

Nadace Krále Baudouina je přesvědčena, že jednou z možných cest ke zlepšení školních výsledků dětí imigrantů je studentský tutorat. Jedná se o to, že dětem na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání je poskytována pomoc formou konzultací a vedení přiděleným studentem vysoké školy – tutorem. V roce 2009 vydala nadace zprávu⁷⁷, kde jsou uvedeny metody a zkušenosti týkající se organizování tutoratu. V rámci programu „Integrace a migrace“ Nadace Krále Baudouina finančně podporuje rozvoj tutoratu, jehož výsledky jsou hodnoceny velmi kladně.

Přestože z výsledků průzkumů PISA je zřejmé, že ani zmíněné aktivity prozatím nesplnily očekávané výsledky, rozhodně mají zásluhu na tom, že se školní svět začíná otevírat veřejnosti a podporují spolupráci mezi školou a veřejností. Prozatím žádná studie zabývající se danou tematikou nepřinesla seriózní odpověď na otázku týkající se příčin nedostatečné efektivity opatření zaváděných na podporu integrace dětí cizinců. „Vše co bylo řečeno a napsáno na toto téma“, nese podle autorů zprávy *Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française*⁷⁸, „spíše známky ideologie nebo osobních pocitů autorů než vědecké analýzy“. Autoři citované zprávy se domnívají, že je tato skutečnost způsobena tím, že celému systému zcela schází řízení.

ZÁVĚR

Práce, jejímž cílem bylo přiblížení problematiky integrace dětí cizinců do vzdělávacího systému ve Francouzském společenství Belgie, splnila svůj cíl.

77 Lepage, P., Romainville, M.: *Le tutorat en Communauté française de Belgique. Inventaire des pratiques, éléments d'évaluation et recommandations*, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2009, <http://www.kbs-frb.be>

78 blíže viz *Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française Interviews auprès de témoins privilégiés*, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, str. 29, http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB_1663_E&JA_InterviewFr.pdf

První kapitola přibližuje celkový politický a demografický kontext imigrace a integrace s ohledem na situaci v Evropě. Současná evropská legislativa vztahující se na vzdělávání dětí, které jsou občany třetích zemí a mají buď právní status, nebo na území EU pobývaly alespoň po určitou minimální dobu, přiznává nárok na vzdělání za stejných podmínek, jaké platí pro občany členských států. Tyto právní předpisy však neobsahují ustanovení zakládající právní nárok na vzdělání dětí, které jsou občany třetích zemí a na území EU pobývají nelegálně. Je nutné konstatovat, že pouhé přiznání práva na vzdělání samo o sobě nestačí a je na jednotlivých státech přijmout příslušná opatření, aby mohly tohoto práva využívat bez diskriminace a vyloučení všechny děti.

Druhá kapitola se zabývá vývojovými trendy v oblasti imigrace na území Belgie a uvádí do problematiky začleňování dětí cizinců do výuky stručným popisem vzdělávacího systému ve Francouzském společenství.

Třetí kapitola ukazuje opatření, která se realizují k usnadnění adaptace dětí cizinců na nové prostředí a jejich začlenění do výuky v rámci vzdělávacího systému frankofonních regionů Belgie (Valonsko a Brusel). Nařízení z 14. března 1997⁷⁹ zajišťuje frankofonní Belgie rovné příležitosti všem žákům. Francouzské společenství postupně přijímá další opatření k řešení problémů vzdělávání mladých imigrantů, zejména se jedná o nařízení z 30. června 1998, které zavádí tzv. *pozitivní diskriminaci*. Tento systém však neřeší potíže *nově příchozích*, proto bylo třeba vyvinout prostředky napomáhající integraci této skupině žáků. Tak bylo v roce 2001 přijato nařízení, na jehož základě jsou vytvářeny *přechodné třídy*, do kterých jsou *nově příchozí* zařazováni. Nicméně definice pojmu *nově příchozí* vymezuje velmi přísně osoby, které mohou být do této kategorie zahrnuty, a tím značnou část nezletilých imigrantů diskriminuje. Systém *přechodných tříd* má i řadu dalších nedostatků. Jak je v práci uvedeno, desetiletá zkušenost s fungováním *přechodných tříd* potvrzuje, že je nezbytné celý systém revidovat a zpřístupnit co největšímu počtu žáků, kteří tuto pomoc potřebují.

Čtvrtá kapitola se zabývá evaluací výsledků a na základě dostupných pramenů a literatury zkoumá příčiny školní neúspěšnosti dětí z řad přistěhovalců. Stále více odborníků na danou tematiku zastává názor, že problémy malých imigrantů nejsou zapříčiněny pouze jazykovou bariérou a znevýhodněným sociálním prostředím rodiny, ale že zde hraje značnou roli také otázka ztráty identity a nízké sebevědomí. Je zřejmé,

79 viz Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, čl. 6, <http://www.gallilex.cfwb.be>

že dítě, které se necítí být svým okolím přijímáno, bude mít horší školní výsledky. Některé rodiny přistěhovalců neuznávají hodnoty hostitelské země a často je srovnávají s vlastními tradicemi. Konfrontace rozdílných způsobů života způsobuje také problémy v procesu emancipace mladých imigrantů, která bývá jejich rodinami zpravidla vnímána negativně. Tito mladí lidé se tak pohybují mezi dvěma světy a kvůli svému sociálnímu a etnickému původu se cítí být méněcenní. Problémy, které proces integrace provázejí, znepokojují čím dál tím více nejen instituce odpovědné za vzdělávání, ale také i belgickou veřejnost. Proto vznikají různé iniciativy, které mají podpořit šance na úspěšné začlenění žáků cizinců do vzdělávacího procesu. Jedná se např. o pilotní projekt výuky *Jazyka a kultury původu* napomáhající k budování sebedůvěry a upevňování identity nebo poskytování konzultací a podpory formou tutorátu. Průzkumy PISA však prokazují, že ani zmíněné aktivity prozatím nesplnily očekávané výsledky. K úspěšnému procesu integrace dětí cizinců scházejí současným frankofonním školám v Belgii jak finanční prostředky a pedagogové odborně připravení k výuce cizinců a řízení multikulturních tříd, tak jasná koncepce demokratizace vzdělávání. Škola musí přijmout každé dítě takové, jaké je a věřit v jeho schopnosti. Měla by být odrazovým můstkem úspěšné integrace, v praxi je to však zatím spíše naopak.

Závěrem lze říci, že za nejzávažnější problém, s nímž se Francouzské společenství Belgie v souvislosti s imigrací potýká, lze považovat vznik paralelních společností, kdy vedle majoritní společnosti existují do sebe uzavřené marginální enklávy cizinců, jejichž integrace do majoritní společnosti je na velmi nízké úrovni, což představuje pro společnost značné riziko. Budoucí úspěch imigrační politiky závisí na úspěšné integraci přistěhovalců do společnosti a pokud Belgie nebude schopna tuto otázku řešit, riskuje vzrůstání rasového napětí a sociálního vyloučení přistěhovalců, včetně druhé a třetí generace. Hlavním úkolem tedy zůstává zvýšit úsilí o integraci nově příchozích a odstranit stávající překážky, které stojí v cestě již usazeným přistěhovalcům – diskriminace, špatné jazykové schopnosti a nízké vzdělání.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- 1) příloha č. 1: Počty přistěhovalců imigrujících v období 2006–2007 do Belgie (podle hlavních národností)
- 2) příloha č. 2: Celkové počty přistěhovalců žijících v období 2006–2007 v Belgii (podle národností)
- 3) příloha č. 3: Výnos vlády Francouzského společenství o financování 31 přechodných tříd základního vzdělávání ve školním roce 2010–2011
- 4) příloha č. 4: Průměrné výsledky ve čtení, matematice a přírodovědě (PISA 2006)
- 5) příloha č. 5: Průměrné výsledky ve čtení podle zemí původu (kritériem bylo místo narození matky)

Příloha č. 1

Počty přistěhovalců imigrujících v období 2006–2007 do Belgie (podle hlavních národností)

	2006	2007	nárůst/pokles oproti r. 2006
Francie	11.570	12.269	6,0 %
Nizozemsko	11.488	11.370	-1,0 %
Polsko	6.694	9.393	40,3 %
Maroko	7.488	7.831	4,6 %
Rumunsko	3.059	5.491	79,5 %
Německo	3.290	3.385	2,9 %
Turecko	2.999	3.180	6,0 %
Itálie	2.613	2.708	3,6 %
USA	2.553	2.455	-3,8 %
Portugalsko	2.030	2.293	13,0 %
Spojené království	2.015	2.042	1,3 %
Španělsko	1.848	1.902	2,9 %
Indie	1.516	1.640	8,2 %
Kongo	1.068	1.181	10,6 %
Čína	1.469	1.171	-20,3 %
ostatní země	21.733	25.076	15,4 %
celkem zahraničí	83.433	93.387	11,9 %
z toho z EU	45,717	57.973	26,8 %
Belgie	12,857	13.189	2,6 %
cizinci z EU(v %)	54,8	62,1	13,3 %

ZDROJ: L'immigration en Belgique: effectifs, mouvements et marché du travail, Rapport 2009 au SOPEMI (OCDE), Direction générale Emploi et marché du travail, www.emploi.belgique.be

Příloha č. 2

Celkové počty přistěhovalců žijících v období 2006–2007 v Belgii (podle národností)

	2006	2007	nárůst/pokles oproti r. 2006
Itálie	171.918	169.027	-1,7 %
Francie	125.061	130.568	4,4 %
Nizozemsko	116.970	123.454	5,5 %
Maroko	80.579	79.858	-0,9 %
Španělsko	42.765	42.705	-0,1 %
Turecko	39.419	39.532	0,3 %
Německo	37.621	38.366	2,0 %
Portugalsko	2.613	2.708	3,6 %
Spojené království	25.139	25.126	-0,1 %
Polsko	23.212	30.392	30,9 %
Řecko	15.742	15.181	-3,6 %
Kongo	14.216	15.027	5,7 %
USA	11.149	11.235	0,8 %
Rumunsko	10.195	15.253	49,6 %
Čína	7.845	7.985	1,8 %
Alžírsko	7.776	8.131	4,6 %
Rusko	6.408	7.176	12,0 %
Indie	5.714	6.163	7,9 %
ostatní země	161.708	176.469	9,1 %
celkem cizinci	932.161	971.448	4,2 %
z toho z EU	617.250	658.589	6,7 %
ze zemí mimo EU	314.911	312.859	-0,7 %

ZDROJ: L'immigration en Belgique: effectifs, mouvements et marché du travail, Rapport 2009 au SOPEMI (OCDE), Direction générale Emploi et marché du travail, www.emploi.belgique.be

Příloha č. 3

Výnos vlády Francouzského společenství o financování 31 přechodných tříd základního vzdělávání ve školním roce 2010–2011

Lois 35799

p.1

Arrêté du Gouvernement de la Communauté française subventionnant 31 classes-passerelles dans l'enseignement fondamental pour l'année scolaire 2010-2011

A.Gt 26-08-2010

M.B. 05-10-2010

Le Gouvernement de la Communauté française,

Vu le décret du 14 juin 2001 visant à l'insertion des élèves primo-arrivants dans l'enseignement organisé ou subventionné par la Communauté française;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 19 juillet 2001 portant application du décret du 14 juin 2001 visant à l'insertion des élèves primo-arrivants dans l'enseignement organisé ou subventionné par la Communauté française;

Vu la circulaire n° 3005 du 1er février 2010 relative à l'organisation d'une classe-passerelle durant l'année scolaire 2010-2011;

Vu l'avis du Conseil général de l'enseignement fondamental rendu le 27 avril 2010;

Vu l'avis de l'inspecteur des Finances, donné le 17 août 2010;

Vu l'accord du Ministre du Budget, donné le 26 août 2010;

Sur proposition de la Ministre de l'Enseignement obligatoire;

Après délibération,

Arrête :

Article 1er. - Dans la Région de Bruxelles-Capitale, l'organisation d'une classe-passerelle est autorisée, pour l'année scolaire 2010-2011, dans les établissements scolaires suivants :

1. Ecole fondamentale annexée Victor Horta, rue du Lycée 8, à 1060 Saint-Gilles.

2. Ecole fondamentale annexée Serge Creuz, rue de la Prospérité 14, à 1080 Molenbeek-saint-Jean.

3. Ecole fondamentale libre subventionnée « Saint-Louis 2 », rue du Cardinal 32, à 1000 Bruxelles.

4. Ecole fondamentale libre subventionnée « Magellan », rue de Lenglentier 6-14, à 1000 Bruxelles.

5. Institut Champagnat école libre, square François Riga 39, à 1030 Schaerbeek.

6. Ecole Sainte-Marie, rue Emile Feron 9, à 1060 Saint-Gilles.

7. Ecole fondamentale libre subventionnée « Imelda », chaussée de Ninove 132, à 1080 Molenbeek-Saint-Jean.

8. Ecole fondamentale « La Sagesse-Philomène », rue Potagère 74, à 1210 Saint-Josse-ten-Noode.

9. Ecole primaire des Six Jetons, rue des Six Jetons 55 à 1000 Bruxelles.

10. Ecole fondamentale communale n° 8, rue Gaucheret 124A, à 1030 Schaerbeek.

11. Ecole fondamentale communale n° 10 Bois Dailly Grande Rue au Bois 57, à 1030 Schaerbeek.

12. Ecole fondamentale communale n° 1, rue Josaphat 229, à 1030 Schaerbeek.

13. Ecole « Les Jardins d'Elise », rue Elise 100, à 1050 Ixelles.

14. Ecole fondamentale communale « Les Marronniers », rue de Douvres 80, à 1070 Anderlecht.

Article 2. - - En Région de langue française, l'organisation d'une classe-passerelle est autorisée, pour l'année scolaire 2010-2011, dans les établissements scolaires suivants :

1. - Ecole fondamentale annexée de Florennes, rue Gérard de Cambrai, à 5620 FLORENNES.
2. EFCF Enrico Macias, avenue de la Gare 42, à 6990 HOTTON.
3. Ecole libre fondamentale « Les Sources », rue Croix-le-Maire 16, à 6760 VIRTON
4. Ecole communale du Centre, rue des Ecoles 1, à 1330 RIXANSART.
5. école communale n° 2, rue du Mont 12, à 1370 JODOIGNE.
6. Ecole communale fondamentale de Louveigné, rue de Pérreón 83b, à 4140 SPRIMONT.
7. Ecole communale de Trooz, rue Haute 444, à 4870 TROOZ.
8. Ecole fondamentale communale, rue de l'Ecole 2, à 4920 AYWAILLE-NONCEVEUX.
9. Ecole communale de Natoye, chaussée de Namur 23, à 5360 NATOYE.
10. Ecole communale fondamentale mixte, place du Monument 10, à 5530 YVOIR.
11. Ecole communale de Vresse-sur-Semois, rue de la Seigneurie 16, à 5550 BOHAN.
12. Ecole fondamentale communale de Beauraing, rue de Wellin 61, à 5574 PONDROME.
13. Ecole fondamentale communale de Viroinval, rue de Le Mesnil 4, à 5670 OIGNIES.
14. Ecole fondamentale communale de Gouvvy, rue Bovigny, 105 à 6671 GOUVY.
15. Ecole fondamentale communale de Grandmenil, rue Alphonse Poncelet 1, à 6960 GRANDMENIL.
16. Ecole fondamentale communale, rue de la Roche 22, à 6987 RENDEUX.
17. Ecole primaire fondamentale, allée des Hêtres 2, à 7140 MORLANWELZ.

Article 3. - - Le Ministre de l'Enseignement obligatoire ayant l'Enseignement fondamental dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Article 4. - - Le présent arrêté entre en vigueur le 1er septembre 2010.

Bruxelles, le 26 août 2010

La Ministre de l'Enseignement obligatoire et de Promotion sociale,

Mme M.-D. SIMONET

Příloha č. 4

Průměrné výsledky ve čtení, matematice a přírodovědě (PISA 2006)

	čtení	matematika	přírodověda
místní žáci	489,953	510,039	503,084
2. generace	438,721	444,790	443,938
1. generace	403,311	406,317	415,452

ZDROJ: L'ascenseur social reste en panne. Les performances des élèves issus de l'immigration en Communauté française et en Communauté flamande, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2009, <http://www.kbs-frb.be>

Příloha č. 5

Průměrné výsledky ve čtení podle zemí původu (kritériem bylo místo narození matky)

země původu	Francouzské společenství počet bodů	Vlámské společenství počet bodů
místní žáci	494,093	542,585
africké země (mimo Maghrebu)	414,835	442,624
Maghreb	411,024	460,947
ostatní země EU	452,961	450,615
ostatní země	412,718	431,106
země V Evropy	487,692	442,339
Francie	373,814	v kategorii <i>ostatní země EU</i>
Nizozemí	v kategorii <i>ostatní země EU</i>	502,514
Turecko	402,951	408,157

Zdroj: Performances des élèves issus de l'immigration en Belgique selon l'étude PISA: une comparaison entre la Communauté française et la Communauté flamande, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2007, str. 25

PRAMENY A LITERATURA

Arrêté du Gouvernement de la Communauté française subventionnant 31 classes-passerelles dans l'enseignement fondamental pour l'année scolaire 2010–2011,

<http://www.galilex.cfwb.be>

Asociace pro právní otázky imigrace <http://www.asimos.cz/Legislativa/Evropska-unie/>

Berg, I.: Quel « français » enseigner aux primo-arrivants ?, in TRACeS no 190,

<http://www.changement-egalite.be/spip.php?article1380>

Constitution belge, <http://www.galilex.cfwb.be>

Décret de la Communauté française de Belgique, 14 juin 2001, www.cdadoc.cfwb.be

Décret définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre,

<http://www.galilex.cfwb.be>

Diversité multiculturelle et besoins éducatifs particuliers, <http://www.european-agency.org/publications/ereports/multicultural-diversity-and-special-needs-education/Multicultural-Diversity-FR.pdf>

Education at a Glance 2007: OECD Indicators , Summary in Czech, Pohled na školství v ukazatelích OECD – vydání 2007, <http://www.oecd.org>

Gijssen, E.: Quatre formes de discrimination ethnique dans l'enseignement,

<http://www.skolo.org/spip.php?article210&lang=fr>

Houssonlogé, D.: « Va te faire intégrer ! » 2e partie, L'apprentissage de la langue et la culture d'origine à l'école, clé pour l'intégration des élèves immigrés,

<http://www.ufapec.be/files/files/analyses/2011/0811-langue-culture-d-origine.pdf>

<http://www.enseignement.be>

<http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/010/001249.pdf>

Cholewinski, R.: Právní postavení migrujících osob, jimž bylo povoleno zaměstnání (komparativní studie zákonodárství a praxe ve vybraných evropských státech), Rada Evropy, Štrasburk 2002, <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=104>

Immigration en Belgique et diversité culturelle, Centre de documentation du Collectif Alpha ASBL, www.collectif-alpha.be/IMG/pdf/Immigration_diversite_culturelle.pdf

Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě, Eurydice, Brussels 2004, ,

http://www.meta-os.cz/pic/doc/Integrace_deti_pristehovalcu_do_skol_v_Evrope.pdf

L'ascenseur social reste en panne. Les performances des élèves issus de l'immigration en Communauté française et en Communauté flamande, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2009, [http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05\) Pictures, documents and external sites/09\) Publications/PUB2009 1910 L ascenseurSocialResteEnPanne\(1\).pdf](http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/05) Pictures, documents and external sites/09) Publications/PUB2009 1910 L ascenseurSocialResteEnPanne(1).pdf)

L'immigration en Belgique: effectifs, mouvements et marché du travail, Raport 2009 au SOPEMI (OCDE), Direction générale Emploi et marché du travail, www.emploi.belgique.be

Lepage, P., Romainville, M.: Le tutorat en Communauté française de Belgique. Inventaire des pratiques, éléments d'évaluation et recommandations, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2009, <http://www.kbs-frb.be>

Les classes-passerelles. Trop d'élèves primo-arrivants restent exclus des mécanismes d'intégration. Note du CEG, <http://www.cejg.be>

Manço, A. A.: Elèves immigrés non francophone dans le cycle secondaire en Communauté française de Belgique: enseignements d'une recherche-formation, in Diversité et Citoyennetés N0 13 I/2008, str. 6, <http://www.irfam.org>

Manço, A. A.: La scolarité des enfants issus de l'immigration turque et maghrébine en Belgique francophone, www.flw.ugent.be/cie/irfam/amanco5.htm

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, <http://www.oecd.org>

Performances des élèves issus de l'immigration en Belgique selon l'étude PISA: une comparaison entre la Communauté française et la Communauté flamande, Fondation Roi Baudouin, Bruxelles 2007, <http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB 1665 E&JA PisaFr.pdf>

Réussite scolaire des jeunes d'origine étrangère en Communauté française. Interviews auprès de témoins privilégiés, Fondation Roi Baudouin, Evens fondation, Fondation Bernheim, Bruxelles 2007, <http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/FR/PUB 1663 E&JA InterviewFr.pdf>

Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o přistěhovalectví, integraci a zaměstnanosti, www.mezikulturnidialog.cz/res/data

Směrnice Rady 2003/109/ES, <http://www.asimos.cz/Legislativa/Evropska-unie/>

Směrnice Rady 77/486/ES, http://admi.net/eur/loi/leg_euro/fr_377L0486.html

The OECD's Online Library of Statistical Databases, Books and Periodicals <http://lysander.sourceoecd.org>

Undocumented Children in Europe: Invisible Victims of Immigration Restrictions,
PICUM, Brussels 2008,

http://picum.org/picum.org/uploads/file_/PICUM%20Undocumented%20Children%20in%20Europe%20-%20%20EN.pdf

Van Kempen, J.-L.: L' évolution de l'enseignement en Communauté française de Belgique depuis le décret „Missions“ (1997) dans le contexte européen, Etude UFAPEC 2009 No 24, Bruxelles 2009, <http://www..ufapec.be>

Where immigrant students succeed, OECD 2006, <http://www.oecd.org>